

פרק כד / ברוריה בן-דוד (וייס)

בפרק כד נקרא על הוראה שנתן דוד ליואב והתחרט עליה אחר-כך, על העונש שבחר לעצמו, וכיצד נתקדש הר המוריה לדורות. אחרי שכעס ה' על העם והביא רעב על הארץ שלש שנים (פרק כא), הוסיף ה' "לחרות בישראל" לכעוס לקצוף על ישראל. **מדוע?** סיבת החרון לא כתובה בפירוש, אפשר שבגלל מעשה אוריה החתי הנזכר בסוף רשימת שלושים ושבעה הגיבורים (כג, לט). חז"ל פירשו: ישראל נענשו כי ידעו על מעשהו של דוד ולא מחו בידו. "ויסת את דוד בהם לאמר: לך מנה את ישראל ואת יהודה" (פס' א). ה' עורר חפץ בלב דוד למנות את ישראל. בפסוק המקביל בדה"א כא א כתוב: "ויעמד שטן על ישראל ויסת את דוד למנות את ישראל". דרשו חז"ל שהשטן הוא יצר הרע, הוא מלאך המוות (ב"ב טז ע"א). הוא הסית את דוד למנות את ישראל ואת יהודה כלומר: את כל שבטי ישראל. החל מיציאת מצרים היו שבטי ישראל מחולקים לשתי חטיבות. "בצאת ישראל ממצרים... הייתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו" (תה' קיד, ב). חטיבת יהודה כללה כנראה גם את שמעון (ראו שופ' א ג), והחטיבה האחרת כללה את שאר שבטי ישראל. גם בפרק כא, ב בפרשת הגבעונים מוזכרים שבטי ישראל בשתי חטיבות "בקנאותו לבני ישראל ויהודה". ספירת העם נחשבת למעשה בלתי רצויה לה' (אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מהעין חז"ל).

דוד הורה ליואב לפקוד את העם, אך יואב התנגד מה אמר לדוד? יואב פתח את דבריו בברכה: יהי רצון שהעם ירבה עוד יותר ויהיה מספרו גדול פי כמה ממה שהוא היום. הוא ביקש למנוע את המפקד, מכיוון שחשש שהמפקד יגרום למגפה. הוא שואל את דוד: "ואדני המלך למה חפץ בדבר הזה?" שאלה שתשובתה מובנת מאליה. אין לחפוף בזה כי סכנה בדבר. בדה"א כא ג כתוב: "למה יבקש זאת אדני? למה יהיה לאשמה לישראל?" ועיני אדני המלך ראות" כלומר: תזכה לראות זאת בעיניך ולא תצטרך לספרם כדי לדעת אם רבים הם.

"ויחזק דבר המלך" (פס' ד) ממשפט זה אנו למדים שהתנהל ויכוח ביניהם. דוד לא שם לב לדברי הטעם של יואב ודרש בתוקף מיואב לקיים את בקשתו. דוד היה רגיל לוותר ליואב (ג, לט; יט ו-ט).

"ויצא יואב ושרי החיל לפני המלך לפקד את העם את ישראל" (פס' ד). הפוקדים פתחו את המפקד בעבר הירדן בגבול המזרחי של הממלכה ששם התנחלו ישראל בראשונה. המקום האחרון למפקד היה בירושלים, לשם הגיעו אחרי תשעה חודשים ועשרים יום.

המספר שהתקבל כתוצאה מהמפקד היה שמונה מאות אלף "איש חיל שלף חרב", כינויים לגברים מלומדי מלחמה, ומיהודה חמש מאות אלף איש. ממספר זה ניתן ללמוד על התעצמותו של "איש יהודה". במפקד סיני (במ' א כז) נמנו בשבט יהודה "ארבעה ושבעים אלף ושש מאות", ובמפקד ערבות מואב (במ' כו, כב) "ששה ושבעים אלף וחמש מאות".

לאחר המפקד נפשו של דוד התייסרה בחרטה וחרדה. "ויך לב דוד אתו אחרי כן ספר את העם" (פס' י). פעמיים אנו מוצאים במקרא הכאת הלב ושניהם אצל דוד. פעם ראשונה במערה לאחר שכרת את כנף מעילו של שאול: "ויך לב דוד אתו על אשר כרת את כנף אשר לשאול" (ש"א כד, ה), בפעם השנייה לאחר שפקד את העם (פס' י). בש"א הכה לבו על המעשה שעשה למלך בהיותו נרדף על ידו, וכאן במעשה שעשה בהיותו מלך.

(שברון לב מופיע בתה' לד, יט; נא, יט; סט, כא; קמז, ג).
"ויאמר דוד אל ה' חטאתי מאד אשר עשיתי". במעשה בת שבע אמר "חטאתי לה"
(ש"ב יב, יג) וכאן הוסיף מאד, מכיוון שהבין שבמעשה הזה עשה רעה לכל ישראל, ולא מצאנו בוידוי לשון "מאד" אלא אצל דוד בלבד.

המילה "מאד" מופיעה בפסוקים "ואנשי סדם רעים וחטאים לה' מאד" (בר' יג, יג).
"ויאמר ה' זעקת סדם ועמרה כי רבה, וחטאתם כי כבדה מאד" (בר' יח כ).
"ותהי חטאת הנערים גדולה מאד את פני ה'" (ש"א ב, יז).

דוד אומר לה': "העבר נא את עון עבדך, כי נסכלתי מאד" (פס' י). דוד משתמש בלשונו של שמואל לשאול: "נסכלת לא שמרת את מצות ה' אלקיך" (ש"א יג, יג).

בפני איזה בררות העמיד גד הנביא את דוד?

גד הנביא בישר לדוד שנתקבלה תשובתו, אבל בגלל חומרתו החטא צריך להתכפר ע"י ייסורים כדי למרקו, ככתוב בספר תהילים פט, לג: "ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם". חז"ל אמרו: תשובה תולה...וייסורים ממרקים (יומא פו ע"א).
על דוד היה לבחור גזירה אחת מתוך שלוש.

מה היו הגזרות?

רעב, מפלה במלחמה, דבר.

ובמה בחר דוד?

דוד אמר על כל אחד מהעונשים: "צר לי מאד" כי כולם קשים. מבין שלושתם הוא בחר למסור גורלו בידי שמים ולא להיות נתון לחסדי בשר ודם, שרחמיו של ה' רבים. הנוחל מפלה במלחמה הריהו נופל בידי אויב אכזרי, קשה לב, והסובל מרעב הריהו נאלץ לבקש חסד מאחרים, לכן מוטב להיות תלוי בחסדי שמים, ולכן בחר דוד בדבר.

במגפה מתו מן העם מדין ועד באר-שבע שבעים אלף איש. בדה"א כא טז כתוב:
"וישא דויד את עיניו וירא את מלאך ה' עמד בין הארץ ובין השמים וחרבו שלופה בידו נטויה על ירושלים, ויפל דוד, והזקנים מכסים בשקים על פניהם".

דוד ביקש שהעוון והעונש יחולו עליו ולא על העם: "הנה אנכי חטאתי ואנכי העויתי, ואלה הצאן מה עשו? תהי נא ירך בי ובבית אבי" (פס' יז). כל החטא הוא רק בי, במה חטא העם צאן מרעיתו של המלך או של ה'? לכן אני מבקש שהעונש יפגע רק בי ובביתי.

גד הנביא בא שנית אל דוד שישב במצודת ציון היא עיר דוד.

מה אמר גד הנביא לדוד?

"עלה הקם לה' מזבח בגרן ארניה היבסי" (פס' יח). בניית המזבח במקום זה נעשתה על פי הנביא כמצווה בתורה: "כי אם במקום אשר יבחר ה' באחד שבטיך שם תעלה עלתיך" (דב' יב, יד).

מיד לאחר דברי גד אליו עלה דוד להר ונתלוו אליו עבדיו. יחסו של דוד לגויים שנכנעו לו והשלימו עם ישראל היה הוגן. דוד השאיר בירושלים את ארונה, לדעת רבים המלך היבסי האחרון בירושלים (פס' כג). גם עם בני עמון התנהג דוד במתינות, לאחר המלחמה הקשה שהתנהלה ביניהם נכנעו והשלימו עמו. בין מביאי הסיוע הנדיב לדוד במחנים נמנה גם שובי בן נחש מרבת עמון (יז, כז). גם בחבר גיבוריו של דוד היו בני נכרים (כג, לז; דה"א יא, מו), ובצבאו של דוד היו גדודי נכרים (טו, יח).

ארונה ראה את דוד ואנשיו עוברים על ידו. הוא יצא ממקום עבודתו לחלוק כבוד למלך. הוא שאל את המלך: "מדוע בא אדוני המלך אל עבדו?" מה ראית לטרוח ולבוא אל עבדך ולא ביקשת כי אבוא אני אליך.

מה ענה דוד?

לקנות מעמך את הגורן כדי לבנות עליו מזבח לה' ולהקריב קרבן לעצירת המגפה שהפילה חללים רבים בישראל. במקום של פיקוח נפש אין מקפידים על גינוני מלכות ועל כבוד המלך.

מי היה ארונה?

אחד מנכבדי היבוסים, כשנכנעו היבוסים לדוד לא נשלו את ארונה מאחוזתו אשר על הר המוריה.

מה אנו למדים מיחסו של דוד אל היבוסים?

שלאחר שנכנעו לא נגע בהם לרעה ונתן להם להמשיך את חייהם כדין גר תושב החי לפי מצוות בני נח.

למה ביקש דוד לקנות דווקא את המקום הזה?

הר המוריה התקדש עוד בימי קדם. על הר המוריה עקד אברהם אבינו את יצחק בנו להעלותו עולה לה', לכן ביקש דוד לקנות את המקום בכסף מלא, כפי שעשה אברהם אבינו עם מערת המכפלה (בר' כג, ח-טז) ויעקב אבינו בשכם (לג, יט-כ).

מה הייתה המטרה בקניית הר המוריה?

שקדושת המקום תשרה על המזבח שייבנה עליו והקרבת יעצור את המגפה.

ארונה הסכים לתת הכול במתנה, את הבקר לעולה, והמורגים מכשיר לדישת התבואה בעל שיניים חדות, וכלי הבקר שהיו עשויים עץ, אבל דוד לא אבה לקבל את הדברים במתנה, ולא הסכים להביא לה' קרבן שהשיג חינם.

ארונה מכונה המלך, כי שר יבואי היה (רש"י, רד"ק ועוד), יש הסבורים כי היה ארונה מלך קודם שכבש דוד את העיר. ייתכן שלאחר כיבוש העיר מינהו דוד למלך על שארית היבואי. על כל פנים הוא היה אחד מגדולי היבואים, ונשא בתפקיד רם גם בימי דוד.

" ויקן דוד את הגרן ואת הבקר בכסף שקלים חמשים, ויבן שם דוד מזבח לה' ויעל עלות ושלמים, ויעתר ה' לארץ ותעצר המגפה מעל ישראל" (פס' כד, כה).

ניב

אנכי חטאתי ואלה הצאן מה עשו? (פס' יז).
הוראתו: רק אני חטאתי, איש מלבדי לא אשם.

עבודה בכתב

- 1) איזה הוראה נתן דוד ליואב?
- 2) כיצד הגיב יואב על הוראת דוד?
- 3) הביאו מובאות מהכתוב שדוד התמלא חרטה על הוראתו.
- 4) בפני איזה בררות העמיד גד הנביא את דוד?
- 5) במה בחר דוד ומדוע?
- 6) גד הנביא בא שנית אל דוד. מה אמר לו?
- 7) מה הייתה המטרה בקניית הר המוריה?
- 8) כתבו דו-שיח בין דוד לארונה?

9) מי אמר למי?

- א) פקדו את העם, וידעתי את מספר העם.
- ב) ואדני המלך למה חפץ בדבר הזה?
- ג) חטאתי מאד אשר עשיתי.
- ד) שלש אני נוטל עליך, בחר לך אחת מהם ואעשה לך.
- ה) נפלה נא ביד ה' כי רבים רחמו.
- ו) תהי נא ירך בי ובבית אבי.
- ז) לקנות מעמך את הגרן לבנות מזבח לה'.
- ח) ייקח ויעל אדני המלך הטוב בעיניו.
- ט) לא, כי קנו אקנה מאותך במחיר, ולא אעלה לה' אלוקי עלות חינם.

10) כתבו בלשון הספר:

- א) התהלך.
- ב) המלך דרש בתוקף, האיץ.
- ג) התחרט על מה שעשה.
- ד) בדעתי להטיל עליך אחד משלושת העונשים.
- ה) אויבך.
- ו) חשוב.
- ז) מה אענה למי ששלחני?
- ח) להיענש ע"י ה'.
- ט) עד הזמן שנקבע.
- י) הפסק להכות בידך.

- יא) הסתכל מן המקום שעמד עליו.
- יב) מכשיר לדישת התבואה.
- יג) יקבל את קרבנותיך ברצון.
- יד) קנה ממך.
- טו) נענה לתפילת המלך.